

Oponentský posudek dizertační práce

Petra Železná: Práce s odborným textem na střední odborné škole

Praha: PdF UK 2006, 116 s.

Doktorandka v předložené dizertační práci na podkladě analýzy vlastního výzkumu sledovala recepci a produkci odborného textu na střední odborné škole se záměrem zjistit, jak studenti s textem pracují, jakými postupy a metodami získávají z textu informace a s jakými úspěchy jsou schopni si s porozuměním studovaný odborný text osvojit.

1. Aktuálnost zvoleného tématu

Autorka si zvolila téma, které je z hlediska dalšího rozvoje didaktiky českého jazyka i konkrétní pedagogické práce bezesporu aktuální. Vzhledem k potřebám společenské praxe je kladen důraz na nepřetržité odborné vzdělávání, ale práci s odborným textem ve škole není dosud věnována náležitá pozornost. Rovněž didaktická literatura postrádá podrobněji zpracovanou příslušnou teorii, která by se opírala o zachycení a analýzu dovedností žáků pracovat s odborným textem.

Současná úroveň recepce a produkce odborných textů na středních odborných školách tedy zachycena není, a proto je autorčin přínos jako potřebný výrazně aktuální. Všechna zjištěná poznání a odhalení nedostatků mohou posléze vést k didaktickým závěrům, jak tento stav změnit, jakými vyučovacími metodami a postupy vést jazykovou, slohovou a komunikační výchovu a hledat řešení. Na základě zjištěného poznání studentka sama navrhla pro sledované střední zdravotnické školy některé vhodné způsoby práce. Uváděné úkoly mohou být pro učitele instruktážní a vedou k požadované tvůrčí práci s odborným textem.

2. Plnění stanoveného cíle

Cíl práce, tj. zjištění úrovně a schopností žáků zvolených středních škol pracovat s odborným textem, byl úspěšně splněn. Doktorandka se zaměřovala především na receptivní dovednosti, spočívající v porozumění textu, v osvojení si příslušné terminologie a v ovládnutí metod účinného studia. Při sledování způsobu práce s odborným textem sledovala plnění předpokládaných vzdělávacích kompetencí, a to kromě recepce dosáhnout také kultivované odborné komunikace u žáků a tuto jejich produkční schopnost a dovednost dále rozvíjet.

Výzkumný cíl byl zdařile splněn. Ukázalo se, že existující vazby mezi češtinou a odbornými předměty (mezipředmětové vztahy, přesahy učiva a jejich prolínání) jsou při vyučování nezbytné.

3. Zvolené metody dizertace

Vzhledem k cíli práce považuji za vhodné, že před výzkumem se doktorandka zamýšlela nad obsahem pedagogické dokumentace, již se organizuje jazyková, slohová a komunikační výchova na středních odborných školách, ujasnila si cíl vyučování českému jazyku se zřetelem na prolínání učiva mezi předměty a na výlučné postavením češtiny jako studijního jazykového kódu. Úspěšně se vyrovnala s problematikou ztvárnění textu a s textovou analýzou ve škole.

Výzkum zaměřený na schopnost žáků analyzovat text sledoval uvědomělé čtení, porozumění a interpretaci a kromě recepce přinesl poznatky také o produkci žáků.

Výhrady proti metodice výzkumu nemám, počet respondentů (596) u 7 studijních oborů je optimální a dostatečně reprezentativní. Vlastní výzkum nevybočil ze zamýšlené koncepce a jevil se vzhledem k zjištěným závěrům jako funkční. Tuto část práce – prezentace výzkumu - oceňuji jako nesmírně pracnou a precizně provedenou, komentáře k výsledkům jsou poučné.

4. Výsledky a nové poznatky

Doktorandka odhalila konkrétní nedostatky v receptivních dovednostech žáků („neovládají efektivní způsoby racionálního studia textu“, nevěnují pozornost důležitému obsahu, nesoustřeďují se na podstatné, neovládají terminologii oboru atd.) a je podstatné, že upozorňuje na možné příčiny (uchylují se k povrchnímu čtení, málo využívají učebnic aj.). Pozitivní bylo zdůrazňování internetu jako zdroje informací.

Výsledky výzkumu umožní cíleně orientovat jazykovou, slohovou a komunikační výchovu ve škole a zvl. jeho druhá část přináší mnoho námětů pro psaní slohových útvarů odborného stylu.

5. Význam pro další rozvoj vědy a pro společenskou praxi

Provedený výzkum, jak už bylo uvedeno, přináší nové poznatky a metodická poučení. Takto specificky pojaté problematice nebyla věnována přílišná pozornost, a proto právě v tom je nejen aktuálnost tématu, ale i přínos pro konkrétní pedagogickou práci a po zobecnění závěrů i přínos pro další rozvoj didaktické teorie.

Dílejší výsledky jsou vyslovovány v textu průběžně (viz komentáře k jednotlivým úkolům výzkumu) a zobecněny v závěru. I když byl cíl splněn, vyplynula potřeba i nadále věnovat pozornost vztahu češtiny k ostatním odborným předmětům (a naopak) a nadále věnovat práci s odborným textem na střední škole náležitou pozornost.

V případě publikování některých částí dizertace by práce mohla být aktivizujícím studijním materiálem pro další lingvodidaktické vzdělávání studentů i učitelů češtiny.

6. Poznámky

Pro zpřesnění a k úvaze mám k práci tyto poznámky a připomínky, které nikterak nesnižují velmi pěknou úroveň celé práce:

Na s. 9 je jako specifický cíl vyučování českému jazyku uvedeno: „důkladné a systematické osvojování terminologie příslušného studijního oboru“. Domníváme se, že k osvojení terminologie by mělo primárně docházet už v odborných předmětech, kdy osvojování předpokládá uvést do souvislosti termíny s reáliemi, procesy, jevy atd., tj. tato výuka se neobejde bez názornosti, poučení... – to vše probíhá „v průběhu celé odborné přípravy“ (jak správně autorka zdůrazňuje např. na s. 37 aj.). Čeština sleduje termíny z aspektu lexikálního, slovotvorného, pravopisného (event. výslovnostního) a vrcholem je produkce odb. textů s náležitým užitím termínů, rozvoj kultivované odborné komunikace atd.

Na s. 18 je užito termínu intencionálnost vedle intencionalita, podobně dříve uváděná intertextovost a intertextualita. Jde o výrazy synonymní?

Na s. 22 lze ve schématu komunikačního procesu doporučit event. zpřesnění terminologie, např.: autor – adresát, z hlediska formy pak konkrétně: pisatel – čtenář, mluvčí – posluchač (s příjemcem pak koresponduje také odesílatel) aj.

V odborném stylu (a jím je skutečně dizertace psána) doporučuji neuzívat komunikační klišé „jako takový“, např. „odborný styl jako takový“ (s. 27).

Celkově oceňuji velmi pěknou stylizaci (formulaci) disertační práce a dokonalou kulturu vyjadřování. Na s. 32 je zmínka o neosobním vyjadřování v odborných textech, ale naskytá se otázka: Proč tento stylový jev doktorandka nerespektuje i ve své práci?

Ke s. 46: Proč nebyli žáci předem poučeni o tom, co je to klíčové slovo? Byl to záměr? Jestliže nerozumí otázce, nemohou na ni správně odpovědět, pak jsou výsledky zkreslené.

7. Závěr

Zásadní kritické připomínky k posuzované disertační práci, k její obsahové stránce a k užitým metodám zpracování nemám. Doktorandka se dobře orientuje v oboru český jazyk i v oboru pedagogika a didaktika českého jazyka a lingvodidaktické jevy úspěšně řeší i s využitím poznatků a zkušeností ze své dosavadní učitelské praxe. Prokázala odbornou erudovanost, schopnost pracovat s lingvodidaktickým materiálem, dovednost formulovat hypotézy výzkumu a posléze zobecňovat závěry.

Zdařilá disertační práce splňuje podmínky kladené na doktorské řízení.

V Brně 16. 5. 2006

Doc. PhDr. Eva Minářová, CSc.
vedoucí katedry českého jazyka
Pedagogická fakulta, MU
Poříčí 7, 603 00 Brno